

POEZIA LUI MIHAI EMINESCU DINTR-O PERSPECTIVĂ ARHETIPALĂ

Tatiana BUTNARU

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5771-9081>

Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” al USM

Rezumat. În articolul de față și-a găsit expresie orientarea estetică a poetului Mihai Eminescu spre mitologia națională, capabilă să contribuie la cunoașterea rădăcinilor neamului, pentru a reconstitui o vatră a spiritualității autohtone în dimensiunile sale arhetipale. Cele patru mituri, despre care vorbește atât de inspirat George Călinescu în monumentală sa lucrare, „Istoria literaturii române de la origini până în prezent”, determină „punctele de plecare mitologice”, care se regăsesc în mai multe scrieri eminesciene, drept dovadă a genialității poetului, a capacității sale de a reconstitui o vatră a spiritualității autohtone dintr-o nouă perspectivă estetică, la anumite niveluri filosofice, gnoseologice, arhetipale. Eminescu a manifestat disponibilitatea de a reconstitui o mitologie, care exprimă resorturile fundamentale ale creației sale artistice, aprofundează conturul arhetipal ale unui spațiu sacru de valori interceptate în dimensiunile artei eterne.

Cuvinte-cheie: arhetip folcloric, resurecție mitică eminesciană, profil arhetipal, proiecții mitologice, transcendență mioritică.

Mihai Eminescu's poetry from an archetypal perspective

Abstract. In this article, the aesthetic orientation of the poet Mihai Eminescu towards national mythology is revealed, capable of contributing to the knowledge of the original roots of the nation, in order to reconstruct a heart of autochthonous spirituality in its archetypal dimensions. The four myths, about which George Călinescu speaks so inspired in his monumental “History of Romanian literature” from the origins to the present, determine “the mythological starting point” which can be found in several Eminescu's writings, as proof of the genius of the writer, of its ability to reconstruct a hearth of autochthonous spirituality from a new aesthetic perspective, of certain philosophical, epistemological, archetypal levels. Eminescu showed the readiness to reconstruct a mythology, which expresses the fundamental sprigs of his artistic creation, deepens the archetypal outline of a seared space of values intercepted in the dimensions art.

Keywords: folkloric archetype, eminescian mythical resurrection, archetypal profile, mythological projection, myoritic transcendence.

Aflat în strânsă legătură cu mitologia folclorului românesc, Eminescu a creat o poezie strâns influențată de tradiție, dar în același timp, orientată spre universalitate, a sintetizat o bogată gamă de reprezentări mitico-folclorice, pentru a reconstitui

o vatră a spiritualității autohtone în dimensiunile artei eterne. Filonul folcloric este valorificat în funcție de straturile arhaice ale miturilor tradiționale, care, după spusele lui George Călinescu, au devenit „pilonii tradiției autohtone” (Călinescu, 1982, p. 56) și, împreună cu alți factori, asigură originalitatea mai multor scrieri, un aspect important, datorită căruia are loc lărgirea orizonturilor spirituale și general-umane, aprofundarea unei conștiințe estetice orientate cu preponderență spre niște dimensiuni monumentale, este „o poezie de seninătăți și lumini” (Cimpoi, 1969, p. 12). Trebuie subliniat faptul că Eminescu și-a manifestat disponibilitatea de a reconstitui un univers existențial specific, cu orientare spre o „mitologie care a prezidat la nașterea poporului nostru” (Rotaru, 1965, p. 95), a dezvăluit un spațiu sacru de valori în dimensiunile artei eterne. În căutarea de noi resorturi artistice și spirituale ale ființei naționale, Eminescu a selectat din arsenalul mitului tradițional viziuni, semnificații artistice, efuziuni lirice, procedee stilistice, depistate din straturile folclorice străvechi ale spiritualității românești, apropiate de „viziunea prin suflet a unui fenomen primar” (Bălăeț, 1969, p. 35). În această ordine de idei, după cum ne atenționează cercetătorii și exegeții operei sale, se poate vorbi „de atracția spre un trecut necunoscut, pierdut în ceața veacurilor” (Rotaru, 1965, p. 101), de unde pornesc, așa cum sugerează George Călinescu, „punctele de plecare mitologice ale orientării scriitorilor naționali”, deoarece „... un străin care nu le-ar cunoaște ar pierde mult din semnificațiile poeziei noastre moderne” (Călinescu, 1982, p. 62). Intuiția lirică eminesciană ne orientează spre cele mai adânci zone ale spiritualității autohtone, vizează noi dimensiuni arhetipale în percepția estetică a lumii, poetul a depus eforturi pentru a desluși vibrațiile sufletului popular, concretizat în mituri, eresuri, sugestii arhetipale, a găsit „cheia de desfecare” a unor zăcăminte folclorice autentice, condensate de secole în patrimoniul estetic al poporului. Este vorba de „acea inspirațiune fără seamăn, acel suspin al brazilor și al izvoarelor de pe Carpați, acea doină măiastră” (Rașcu, 1933, p. 140), cristalizată în temeinicia milenară a spiritualității geto-dacice, acolo unde geniul anonim a întrezărit, spre veșnică dăinuire „acele limpezi izvoare..., suflări răcoritoare după vârfurile cele înalte” (Rașcu, 1933, p. 29). Interesul față de anumite aspecte, probleme, fenomene în procesul de asimilare creatoare a diferitor toposuri folclorice din arsenalul mitologiei autohtone, disponibilitatea poetului Eminescu de a explora resorturile general-populare, determină aprofundarea unei conștiințe estetice orientate spre universalizarea spiritului autohton. Problema constă în deschiderea nelimitată a geniului eminescian către noi zone de transcendență mitică, punerea în circulație a diferitor motive desprinse din miturile tradiționale, estimarea unor imagini originare, bazate pe un substrat mitic străvechi, așa cum vedem în mai multe scrieri de sorginte arhetipală. Fascinația mitului folcloric e opusă determinismului curent al vieții materiale, el transcende în forme epice și stilistice, cu orientare spre un tărâm de mistere. În această ordine de idei, este evidențiată legătura dintre „un clasicism eminescian și un clasicism folcloric” (Drăgan, 1999, p. 155), fiind intuit de către specialiștii în domeniu în conformitate cu anumite principii arhetipale, într-un proces continuu de esențializare estetică. Or, valorile artistice moștenite din universul „creației noastre populare... au constituit pentru literatura cultă românească, mai mult decât în alte literaturi, un permanent model” (Păcurariu,

1979, p. 362), o modalitate de inițiere în plăsmuirea unor opere literare veritabile, de un profund discernământ artistic. Numeroase scrieri eminesciene se regăsesc „în temeiurile culturale” de inițiere arhetipală, unde calea ciobanului mioritic vine să circumscrie conturul unui spațiu mitic, marcat de soluția dacică a nemuririi, prin tendința nemijlocită a eului liric de ascensiune permanentă a omului spre valoarea supremă a condiției sale existențiale, desăvârșirea prin creație. Lacrima cosmică ce se desprinde solitar din nunta ciobanului din baladă, determină aprofundarea unui spectru de valori fundamentale dintr-o perspectivă estetică globală. Disponibilitatea imaginativă a lui Eminescu față de arhetipuri se manifestă prin „mai multe nivele” și vor transpune în niște ipostaze, care se completează reciproc, în funcție de sursele de inspirație legendare.

În cântecul de leagăn murmurat pruncului din poemul *Ursitoarele*, cu variantele sale aflate în circulație, poetul este obsedat de un anturaj arhetipal specific, care parcă ar fi luat naștere din mitul genezei dacice, ceea ce determină autorul să se integreze într-un ansamblu de orientări stilistice, cu deschidere spre aprofundarea trăsăturilor esențiale ale sufletului românesc, prin descrierea idilică a unor timpuri originare: „Tatăl meu era cioban/ Câte clipe-s într-un an/ Toți atâția baci avea/ Cu mii turme-alătura,/ Turme mii cu mielușele,/ Turme mândre și de oi,/ Cu fluieri și cimpoi...” (*Povestea Dochiei și ursitoarele*).

Mai apoi va avea loc o „transcendere a impasului” de la „mitul arhaic păstoresc universal” (Babu-Buznea, 1979, p. 128) spre cel istoric, ceea ce determină orientarea spre o pledoarie pentru „integritatea ființei” (Babu-Buznea, 1979, p. 128) milenare a românilor. Ne aflăm în fața unei alegorii metaforice, unde personajul epic din poem, „văduvioara tinerea”, ce-și leagănă „copilașul înfășătel” într-un bordei improvizat în pădure, este adusă la cunoașterea condiției sale de excepție într-un spațiu mitic originar, generator de idei și revelații artistice de profunzime. Eroina își deapănă „povestea” într-un timp mitic arhaic, cu datini străvechi și sfinte obiceiuri, învăluite de grijile cotidiene ale unei existențe marcate de ritmurile primare ale naturii și, în același timp, fiind determinate și de niște niveluri ontologice specifice. Arhetipul Dochiei este amplasat într-o natură sălbatică și solitară, așa cum este ilustrată aproape în toate scrierile eminesciene de inspirație dacică, unde autorul este chemat să-i individualizeze profilul arhetipal și, pe această cale, ne demonstrează inițierea într-un „sistem mitologic de referință, a unui spațiu etern care nu dispare și pe care fiecare îl descoperă prin confundarea în el însuși a meditației și contemplației interioare” (Bomher, 1994, p. 1). În felul acesta, Eminescu creează conturul mitic al unui spațiu-matrice, unde natura în măreția ei solitară, aprofundează o comuniune spirituală cu rădăcinile inițierii dacice, din perspectiva transcendenței mitice, are loc „sublima logodnă” cu toposurile naturale intuite printr-o reprezentare mioritică. Astfel, în versurile ce urmează în continuare, imaginea codrului transpune pentru a reda itinerarul spiritual al Dochiei-Mumă întrevăzută: „La temei de codri deși/ Nu-i cărare ca să ieși,/ Ci-i o rariște de brazi/ Cu un ochi voios de iaz/ Și doi tei ca niște frați,/ La tulpină depărtați,/ La vârfuri amestecați,/ Iar la umbra celor tei/ Mi s-arată un bordei” (*Povestea Dochiei și ursitoarele*).

Atât în poemul *Ursitoarele*, dar și în alte scrieri eminesciene, are loc un proces de „universalizare” a toposurilor folclorice, peisajul natural este privit într-un

unghi specific al raportului dintre mit și realitate, el capătă o conotație individuală, dar devine și o modalitate de inițiere arhetipală. Descrierea naturii, în acest sens, constituie un punct tangențial de concentrare a reflecțiilor lirice, de esențializare a unor stări sufletești, cu deschidere spre anumite aspecte de interpretare hermeneutică. Cu această ocazie, eminescologul Gheorghe Drăgan subliniază ideea că „motivul silvan este dominant în creația eminesciană” (Drăgan, 1999, p. 134) și se manifestă prin variate modalități de transfigurare artistică. Cercetătorul are în vedere „reproiecția unor stări de vis și melancolie în intimitatea maternă a naturii, personificările codrului, multiplele simbolizări ale arborelui”... și, după cum va preciza în continuare acesta, „sunt doar câteva elemente ce plasează gândirea poetică a lui Eminescu în cadrele naturiste ale spiritualității românești tradiționale, moștenite, probabil, de la daci” sau, cu alte cuvinte, este „una din laturile dacismului de substanță din creația poetului” (Drăgan, 1999, p. 134). Eul eminescian manifestă tendința să se disimileze în armonia generală a naturii după modelul păstorului mioritic, ca să admire măreția codrilor multisecolari ai Daciei. De aceea, codrul figurează în viziunea poetului cu semnificația de topos mitic, el determină legătura dintre „mit și istorie” (Chițimia, 1992, p. 6), sugerează ideea de măreție, dăinuire, de perpetuare spirituală a unui cadru existențial specific, văzut ca un cosmos, „în centrul căruia stă mirele, păstorul cel bun” (Dumitrescu-Bușulenga, 1972, p. 1). Odată ce codrul i-a fost mereu aproape, acest topos arhetipal se regăsește în versurile eminesciene scrise în diferite perioade și se manifestă printr-o alternare de lumini și umbre, prefigurate după anumite modele mitice străvechi, preluate din tezaurul estetic al omenirii. După mărturisirea poetului antic Lucrețiu: „Juvat integros accudere fonts”, o idee ce ne orientează spre noțiunea de „Atque haurire” sau „Apele neîncepute”, în acest sens, Eminescu ne orientează spre această sugestie arhetipală, pentru a confirma ceea ce „ziceau în limba lor poetică romanii atunci când vorbeau românește”. Or, lumea mirifică a codrului este recreată în versurile eminesciene în oglinda „apelor neîncepute” sau a „apelor veșniciei”, care iradiază prin niște contururi magice, de poveste, acolo unde „apele plâng clar izvorând din fântâne” și se mențin în sfera astrală a universului, conform anumitor tipare arhetipale, așa cum „ies apele din munții verzi și înalți”. La Eminescu, la fel ca în operele unor scriitori romantici din literatura universală, „ninge cu îngeri”, din alternarea misterioasă a tenebrelor și luminilor albastre din codrii multisecolari, ninge peste sentimente și amintiri, parcă lunecând peste vârfuri de brad, din adâncul necuprins al inițierii dacice. Aspectele existențiale ale imaginarului mitic sunt suprapuse unor stări și trăiri sufletești în așa fel, încât cosmosul eminescian este prefigurat în întregime în conformitate cu o anumită redimensionare arhetipală. Printr-o deschidere spre niște „resorturi” de alternativă, îngerii vor transpune pe fundalul proiecțiilor mitologice ale fenomenelor din natură, prin tendința de a urca pe „scara cerească” și a rămâne în „cartea veșniciei”, pentru a ajunge la o curgere fantasmagorică a sentimentelor și trăirilor umane, determinată de o „lumină dulce, clară” sau o „lumină de nea”, acolo unde sufletul poetului vibrează haotic în galaxiile stelare, „se uită-n stele, lună” și „vălură ca într-un vis de argint”. Funcționalitatea mitică determină intuiția eminesciană să-și afirme propria identitate creatoare, dându-i posibilitate autorului să profileze un spectacol cosmogonic, unde comuniunea cu natura este percepută

prin niște modele arhetipale apriorice, de sorginte mioritică, așa cum a știut s-o transpună în versuri doar geniul eminescian, fie într-o tonalitate patetică, dar și la nivelul unor incursiuni lirice meditative. Inițierea în spațiul mitic de referință, se manifestă în mod spontan, cu orientare spre „o mitofilosofie cosmo-terestră” (Crișan, 1999, p. 23), determinată de intensitatea unei simțiri lăuntrice arhetipale. Instinctul metafizic este trăit în mod liber și fantezist, fiind subordonat unei deschideri universale, pentru a pătrunde în „al lumilor misteruri”, urmând modelele estetice ale romanticilor germani. Asistăm la o senzație de cutremur, de înfiorare metafizică, concretizată prin proiecțiile mitologice ale unui concept estetic viabil, în continuă resurrecție. Înseninat de revelația divină a integrării în cadrul teluric, geniul eminescian iradiază printre stele și luceferi, spre contemplarea dimensiunilor spațiale, pe care are a le parcurge prin codrii multisecolari ai Daciei. Odată ce „nimic nu este mai sobru decât natura”, o idee ce-a determinat în permanență gândirea artistică a lui Eminescu, ea îl răvășește în plan interior, făcându-l ca să revină de mai multe ori la poetizarea cadrului natural, pentru a justifica într-un anumit fel „geografia mitică” a inițierii dacice. În poemul *Mușatin și codrul*, autorul e copleșit de această stare sufletească, de dorință de a-și exprima sentimentul de admirație în fața naturii, a „codrului Măriei Sale”, într-o manieră caracteristică stilului său poetic: „Săracă Țară de Sus,/ Toată faima ți s-a dus,/ Acu cinci sute de ani/ Numai codru îmi erai.../ Împrejur nășteau pustii,/ Se surpau împărății,/ Neamurile-mbătrâneau,/ Crăiile se treceau,/ Numai codrii tăi creșteau...” (*Mușatin și codrul*).

Orientarea sugestiei poetice este deplasată din cadrul istoric în spațiul contemporan și este raportată la o stare de neliniște sufletească, cauzată de niște fapte neordinare, lipsite de demnitate mitică. Nostalgia lui Eminescu survine în legătură cu surparea temeiurilor fundamentale ale peisajului natural tradițional și se manifestă printr-o stare lăuntrică ce vizează o amplă inițiere estetică-filosofică. Dorința de a-și reevalua în subtext pierderile sufletești, marcate de degradarea conștiinței colective a contemporanilor, îl orientează spre niște incursiuni patetice vibrante, unde gloria de odinioară a românilor este revendicată cu nostalgie, printr-o incertitudine melancolică de rebel. Spiritul strămoșilor transpare printr-o viziune suprapusă unor stări de solitudine și nostalgie, de unde survine dorința eului eminescian de reconfortare sufletească, orientarea în sfera sacralului și a receptivității mitice. Eminescu își îndeamnă contemporanii spre reculegere spirituală, transmitându-le ideea de comuniune sufletească cu ambianța naturală, prin care este materializată legătura dintre om și istoria civică. Or, codrul eminescian, întrevăzut în tiparele arhetipale ale dăinuiri și perenității, se identifică cu neamul, cu țara, cu „spațiul-matrice” sau „spațiul mioritic”, idee prin care Eminescu își substanțializează universul gândirii sale mitice și, în felul acesta, are loc „fenomenul revelării matricei stilistice românești prin personalitatea creatoare a lui Mihai Eminescu” (Drăgan, 1999, p. 31). Este vorba de un spațiu originar, acolo unde, „pe-un picior de plai”, „pe-o gură de rai”, este exteriorizată drama mioritică din preistoria geto-dacică sau, după cum mărturisea poetul, „unde-și pierd urmele, ciobănași cu turmele”. Îngemănarea spirituală a eroului liric cu plaiul mioritic și-a găsit expresie printr-o semnificație mitică aparte, „ne orientează ca-n viziunea autorului anonim... spre o reprezentare a Totului” (Cimpoi, 1988, p. 151).

Pe de altă parte, Eminescu este obsedat de ideea perenității codrului și a naturii în raport cu destinul trecător al omului, care aprofundează substanța meditativă a mai multor opere literare. Trebuie subliniat următorul fapt: codrul semnifică, potrivit viziunii artistice a lui Eminescu, vivacitatea temeiurilor fundamentale ale existenței poporului, dar în același timp, indică și calea parcursă de eroul eminescian spre o „cosmogonie dacică” (Jura, 1933, p.13), o ambianță arhetipală specifică determinată de misterul tainic al „codrilor de aramă” și „mândra glăsuire a pădurii de argint”, traversată în conformitate cu itinerarul spiritual al Dochiei. Disponibilitatea eroului liric de a contempla jubilația sărbătorească a naturii în tiparele sale arhetipale, unde Dochia, „princiara locuitoare” din inima codrului, își profilează dorul metafizic de veșnicie, determină aprofundarea unui cadru mitic vizionar, cu semnificații individualizatoare. Decorul solitar alcătuit de păduri, izvoare, munți și câmpii, schimbă punctul de referință al incursiunilor lirice, vizează, în același timp, și calea voievodului Mușatin, un personaj arhetipal, față de care Eminescu are o simpatie deosebită, pe un traseu mitic bine individualizat. Evocat în culori romantice, „vrednicul” Mușatin parcurge spațiul inițierii dacice, ca să reconstituie itinerarul emblematic al Dochiei prin desișurile de nepătruns ale codrilor și munților Daciei. În felul acesta, autorul încearcă un sentiment de mândrie față de trecutul istoric al românilor, fiind predispus să contemple frumusețea și nemărginirea țării întrevăzută „în granițe rotunde” (Chițimia, 1992, p. 6), dar și „în sfera largă a simbolisticii tradiționale carpato-dunărene” (Drăgan, 1999, p. 127), moștenită de la „zmeii Daciei”, „risipiți prin constelații sângeros-profetici”, cu dorința nestrămutată să transmită prin involburările străvechi ale istoriei „povestea numelui de dac”, un moment de un dramatism tulburător, redimensionat de Eminescu într-un context social-filosofic cu tonalități tragice. Îndemnul: „Aprindeți codrii noștri și ardeți/ Această rană a istoriei/ Această bubă neagră a omenirii,/ Acest blestem ce arde în pogoară...” (Decebal) amintește într-un fel de „vehemența spumegătoare” (Călinescu, 1989, p. 268) din publicistică, atunci când autorul ia atitudine față de vitregiile istoriei.

Izvoarele, misterul pădurii, „munții cărunți, cărunți cum n-au fost”, vietățile din preajmă, „ciutele și cerbii”, „caii albi ai sfintei mări și zimbrii zânei Dochia” sunt imagini de sorginte arhetipală, prefigurate printre contururile imateriale ale unui spațiu mitic generator de idei și revelații estetice, în vederea transpunerii sensurilor primordiale ale dacismului. Aureolate de o lumină inițiativă, aceste imagini încearcă să profileze un sublim cadru vizionar reflectat „în peisajul Daciei Eterne” (Babu-Buznea, 1979, p. 162). În relația stabilită cu spectacolul transcendenței cosmice și elementele sale distincte: „soarele și luna”, „brazi și pălținași”, „stelele-făclii”, „veșnic tânăra Dochie”, își afișează disponibilitatea ca să-și mențină profilul arhetipal prin alura sa identitară, fiind întrevăzută de Eminescu prin inițierea în istoria trecutului glorios al poporului, o idee recreată prin sugestia metaforică „cornul mândru, triumfal al craiului Decebal”. Poetul încearcă să stabilească o legătură directă între preocuparea pragmatică pentru desprinderea anumitor învățăminte din evenimentele trecute ale istoriei și preocuparea fundamentală de a reveni la dimensiunile existenței sacre, pentru a reconstitui „epopeea română” printr-o conexiune specifică dintre mit și realitate, cu „rădăcinile” ei arhetipale „înfipte” în

preistoria dacică. În acest sens, Eminescu se detașează de stereotipuri și postulatele arbitrare și relevă dramele istoriei în corelație cu involburările timpului mitic, față de care manifestă un sentiment de venerație, ceea ce-i permite să privească cu nostalgie la realitatea zilelor sale, lipsită de prezența celor care au trăit cu demnitate în timpurile mitice. Or, în opinia lui Eminescu, iubirea de țară își găsește expresie „prin iubirea trecutului, patria vine de la cuvântul *pater* și numai oamenii care țin la instituțiile părinților lor, la peticul de pământ sfințit de sângele părinților pot fi patrioți” (Eminescu, 2006, p. 5). Din aceste considerente, este explicabilă ideea că toposul codrului aprofundează, în primul rând, sentimentul patriotic, dorința de a reveni la matricea stilistică originară prin resorturile existențiale ale dacismului. În accepția lui Eminescu, codrul devine „cetate dacică”, este o ctitorie sacră, raportată la niște semnificații majore din viața poporului. „Pământul Bourului, numit Dacia” se regăsește prin vârstele istoriei și ale inițierii mitice, în sensul recuperării spirituale a vestigiilor trecutului și relansarea acestora „printr-o dimensiune spațială autohtonă” (Călinescu, 1964, 1969, p. 57-58). Versurile la care ne vom referi în continuare, indică disponibilitatea geniului eminescian de a relansa istoria prin mit, pentru a exprima „viziunea voievodală sacrală despre natură” (Drăgan, 1999, p. 31) și, datorită acestui fapt, ne orientează spre supremația valorilor general-patriotice uitate în negura anilor: „Dar să știi, iubite frate,/ Că nu-s codru, ci cetate,/ Dar vrăjit eu sunt demult,/ Până când o să ascult,/ Rămânând din deal în deal/ Cornul mândru, triumfal/ Al craiului Decebal” (*Mușatin și codrul*).

Odată ce „spiritul arborilor poate fi întrupat în ființa unui om” (Drăgan, 1999, p. 145), idee ce provine dintr-o străveche credință animistă, atunci și profilul arhetipal al Dochiei, așa cum și-l imaginează Eminescu, se transpune „într-unul din cel mai de fală dintre stejari...” (Babu-Buznea, 1979, p. 168) din codrii multiseculari ai Daciei. Astfel, poetul relevă personificarea unui cadru natural văzut în dimensiunile descriptive ale imaginației dacice, în care Dochia, în ipostaza de mare zeităte a naturii, întruchipează resursele germinatorii ale existenței. Regăsirea eroinei în toposurile naturale în ipostaza ei de „înlemnire” este un fenomen de sorginte folclorică și determină orientarea lui Eminescu spre mitul statorniciei, pentru a exprima o „frumoasă obsesie” (Marcus, 1987, p. 52), ce persistă în mai multe scrieri ale sale. Inspirația din mitologia dacică este surprinsă grație unor viziuni arhetipale: fenomenul „înlemnirii” Dochiei în stejar e o analogie cu motivul împietririi, despre care ne amintește Romulus Vulcănescu atunci când se referă la „transformarea Dochiei în stei de piatră” (Vulcănescu, 1985, p. 269). Elementul de poveste se conjugă cu o senzație de reverie, de jubilație sufletească, iar „Dochia-Dacia”, situată în mijlocul naturii ca într-un centru axiologic al universului, transpare „în creșterea și descreșterea sevelor pământului, înveșmântată de plante și roade, dezbrăcată de acestea” (Mușu, 1982, p. 76). Învăluită într-o atmosferă de taină sau mister, eroina își menține existența prin rosturile sale cosmogonice și telurice, își profilează statutul mitic prin involburările timpului istoric, prefigurat prin intermediul unor reprezentări fabuloase, de o supremație emblematică: „Din stejar cu frunza deasă/ Iese mândră-o-mpărăteasă,/ Cu păr lung pân’ la călcâie/ Și cu haina aurie,/ Mândră-i este rochia/ Și o cheamă Dochia” (*Mușatin și codrul*).

Motivul popular al împietririi Dochiei este preluat cu unele nuanțe noi și în alte opere. Bunăoară, în poemul *Memento mori*, atunci când pășește în lumea inițierii dacice, Eminescu stăruie să evidențieze un concept estetic primar, similar cu cel propus de Bogdan Petriceicu-Hasdeu, care atestă „pe una din terasele Ceahlăului... o statuie neghioabă, neproporțională, de cinci arșini, cunoscută în popor sub denumirea de Zeița Dochia” (Hasdeu, 2011, p. 101). Ficțiunea mitică îl determină pe Eminescu să perceapă transformarea Dochiei în stâncă prin intermediul unor imagini sublime și reprezentări mitico-fantastice, caracteristice pentru poezia romantică universală, datorită cărora este adusă în prim-plan viziunea unor tărâmurii originare, ca dovadă a influenței venite din partea mitului statorniciei. Obsedat de dulcea arătare a „zânei-Dochia frumoasă”, chiar și împăratul Traian, un personaj de ficțiune, percepe transformarea ei în stâncă într-o modalitate absolut senzațională: „... o urmărește prin potice năruite,/ Arbori rușiți îi așin calea, stânci și pietre prăvălite./ El aleargă atras de clopot și de-al buciului zvon.../ O ajunge... Ea îl vede... d-arzătoarea lui privire/ Împietrește... O vezi ș-astăzi într-a codrilor umbrire” (*Memento mori*).

„Pădurea, codrul și arborele, accentuează Gheorghe Drăgan într-un studiu de poetică eminesciană, dezvoltă un potențial simbolic universal” (Drăgan, 1999, p. 145). Recuperarea din interior a eului liric prin intermediul acestor toposuri folclorice are loc la anumite niveluri estetice, filosofice, gnoseologice, care își vor găsi punctul de plecare din arhitectonica transsubstanțierii mitice. Or, așezările strămoșilor noștri geto-daci, așa cum suntem informați din unele surse bibliografice, de obicei, erau situate într-un peisaj arhetipal specific, „în preajma izvoarelor și copacilor sacri” (Vulcănescu, 1987, p. 82), idee revendicată de Eminescu pentru a o raporta la semnificația sacrală a arborelui din tradiția populară, cu sensul de parte componentă a codrului eminescian. Arhetipul copacului sacru se regăsește în mai multe opere eminesciene, de inspirație mitico-folclorică, și este amplasat într-un cadru arhetipal, de adâncime filosofică, fiind un simbol al perenității neamului, al viabilității sentimentelor și trăirilor omenești și, după cum accentuează în continuare exegetul, fenomenul își trage originea „din mitologia arhaică dacică și daco-romană” sau din „mitul codrilor și al arborilor sacri” (Vulcănescu, 1987, p. 82). Pasionat de eresuri și mituri străvechi, acolo unde „arborele aflat lângă un izvor sau o fântână” „devine o imagine a paradisului” (Eliade, 1991, p. 189), Eminescu rămâne obsedat de conturul arhetipal al decorului improvizat, îl suprapune unor legități de influență universală, în tendința de a exprima germinația totalizatoare a spațiului terestru. De la simetria surprinzătoare a stejarului viguros, crescut în inima codrului, întrevăzută drept „metaforă străveche a puterii elementare” (Vaida, 1975, p. 211), ce reflectă resorturile de inițiere prin mitul statorniciei, intuiția eminesciană rămâne deschisă spre valoarea arhetipală a mai multor toposuri autohtone de proveniență mitică, drept expresie „a unui vechi cult precreștin al arborilor sacri” (Evseev, 1997, p. 185). Viziunea lirică a lui Eminescu este obsedată, în special, de alura sacrală a teiului, un „Zeu-Arbore” (Rusu, 2005, p. 57), care i-a sensibilizat în permanență conștiința scriitoricească și îl readucea într-o stare de beatitudine sufletească. Privit „ca semn al vitalității ce se perpetuează ciclic” (Drăgan, 1999, p. 47), arhetipul teiului se menține în poezia eminesciană printr-o identificare sincretică de imagini și

viziuni, încadrate în corelarea diferitor tărâmurii ontologice, în felul acesta, autorul ne orientează spre ideea de transcendere spre un complex filosofico-mitologic de semnificații artistice inedite, cu orientare spre sfera unor incursiuni lirice vibrante. Teiul eminescian este „arborele cosmogonic” și reflectă „ imaginea vegetalului cosmogonic” (Vrabie, 1975, p. 161), întruchipează niște orizonturi existențiale, care au legătură cu semnificația filosofică a unor ritualuri de trecere preluate din miturile autohtone: „Când voi muri, iubito, la creștet să nu-mi plângi,/ Din teiul sfânt și dulce o ramură să-mi frângi,/ La capul meu cu grijă tu ramura s-o’ngropi,/ Asupra ei să cadă a ochilor tăi stropi...” (*O, mamă...*)

Confesiunile filosofice sunt îmbrăcate „în mantia regală a poeziei”, iar intimitatea sentimentului liric justifică într-un fel oarecare îngemănarea sugestiei mioritice cu acel „genium daciarum” (Babu-Buznea, 1979, p. 181), de o măreție sublimă, încadrat în ambianța cosmogonică a universului. Comuniunea sufletească „cu teiul sfânt și dulce” readuce sensibilitatea eminesciană pe făgașul reflexivității mioritice, pentru a-i conferi o deschidere mitică nelimitată, îi dă posibilitatea autorului să-și revalorifice stările, sentimentele sufletești prin prisma unei corelații specifice dintre viață și moarte, să ajungă la prefigurarea unui concept primar al existenței, după modelul anumitor tipare arhetipale din literatura universală. Este vorba de „o poezie a interioarelor” sau „a resemnării” (Muthu, 1972, p. 87), unde spiritul eminescian se regăsește pentru a „universaliza” profilul arhetipal al toposurilor folclorice, înseninat fiind de revelația divină a integrării sale lente în universul teluric, unde dorește să-și regăsească liniștea postumă: „Mai am un singur dor,/ În liniștea serii,/ Să mă lăsați să mor/ La marginea mării./ Să am un cer senin/ Și codrul aproape/ Pe-ntinsele ape,/ Să am un cer senin” (*Mai am un singur dor*).

Una din trăsăturile distinctive ale artei poetice eminesciene constă în deschiderea către noi zone ale transcendenței cosmice. Prin aderarea la sfera arhetipală a miturilor de inițiere autohtonă, Eminescu a căpătat posibilitatea să-și revigoreze spiritul întregii creații. În acest sens, temperamentul său artistic „escaladează” pe dimensiunile infinite ale cunoașterii ontologice, căpătând orientarea spre un flux continuu de imagini, conexiuni artistice, adâncimi metaforice, recreate din subtextul mitului folcloric, ceea ce-i va menține scrisul într-un amalgam de stări și trăiri sufletești, de alunecări și urcușuri interioare, de reflecții metafizice, intuite într-o mișcare estetică nelimitată, după „principiul independenței absolutului” (Eminescu, 1999, p. 828). Aceste corespondențe de elemente și entități simbolice își vor găsi expresie „într-un sistem de tonuri și nuanțe, opoziții și complementarități” (Drăgan, 1999, p. 190), sugestii și conexiuni metaforice specifice de sorginte mitică, „cu largă deschidere spre simbolurile culturii autohtone și universale” (Drăgan, 1999, p. 190). Ideea de nemărginire cosmică pornește din evadarea în mitul solar al universului, spre care înclină în permanență eul eminescian în călătoriile sale transcendentale, în tendința de întregire a spațiului spiritual mitic printr-o „o funcție saturniană” (Lovinescu, 1996, p. 35), echivalentă cu ideea de absolut. Este un fel de „magie astrală”, unde relația cu cosmosul se menține printr-un „sămbure” arhetipal, care îi recuperează în plan interior virtuțile estetice ale creației, îl plasează într-o „mito-poetică dacică” (Cimpoi, 2017, p. 4), spre care a râvnit în permanență poetul.

În rezultatul cercetării, am încercat să demonstrăm înclinația lui Eminescu față de miturile inițierii autohtone, aprofundate în universul operei sale la diferite niveluri de realizare artistică, pe temelia unor resorturi mitice legendare, în funcție de arhetipurile și toposurile folclorice, diferite eresuri, sugestii arhetipale din materialele documentare pe care le-a avut la dispoziție, dar și propria contribuție în determinările mitologice din sfera imaginarului poetic. Prin intermediul mitologiei noastre tradiționale, Eminescu a aprofundat enigma vieții omenești și jertfa supremă a geniului pentru umanitate, manifestată printr-un dor infinit de transcendere a unor aspecte existențiale de maximă convergență lăuntrică. Steaua lui Eminescu se menține în matricea stilistică populară, ca să se încadreze în caracterul atemporal al existenței omenești, orientată spre reconstituirea unui „templu” arhetipal „cu mit de candelabru”, ceea ce i-a permis să oscileze din „cartea vieții” în cea a veșniciei. În acest sens, se poate vorbi de povara genialității sale existențiale, care i-a marcat destinul pentru a sluji ideii de universalitate, de aprofundare a coordonatelor fundamentale ale spiritualității populare, în tendința de a promova „frumusețea sufletului românesc” raportat la „frumusețea sufletului universal” (Galeriu, 1990, p. 65).

Referințe bibliografice:

1. BABU-BUZNEA, Ovidia. *Dacii în conștiința romanticilor noștri. Schiță la o istorie a dacismului*, București: Editura Minerva, 1979.
2. BĂLĂEȚ, Dumitru. *Eterna regăsire*, Craiova: Editura Cartea Românească, 1969.
3. BOMHER, Noemi. *Mit și mitologie eminesciană*, Iași: Editura Virginia, 1994.
4. CĂLINESCU, George. *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, București: Editura Minerva, 1982.
5. CĂLINESCU, George. *Viața lui Mihai Eminescu. Ion Creangă. Viața și opera*, Chișinău: Editura Artistică, 1989.
6. CRIȘAN, Constantin. *Eminescu versus Dumnezeu sau blestemul în genunchi*, București: Editura Eminescu, 1999.
7. DUMITRESCU-BUȘULENGA, Zoe. Prefață la Miorița, În: Culegere de texte. București: Editura Albatros, 1972.
8. DRĂGAN, Gheorghe. *Poetică eminesciană. Temeiuri folclorice*, București: Editura Polirom, 1999.
9. CIMPOI, Mihai. *Disocieri*, Chișinău: Editura Cartea Moldovenească, 1969.
10. CIMPOI, Mihai. Marea unitate a omului și a naturii. În: *Nistru*, 1988, nr. 6.
11. CIMPOI, Mihai. Provinciile românești în proiecții mitopoetice, etnice, istoriografice eminesciene. În: *Literatura și Arta*, 2017, 12 ianuarie.
12. CHIȚIMIA, Ion. Creația folclorică în percepția și gândirea lui Mihai Eminescu, În: *Revistă de Lingvistică și Știință Literară*. 1992, nr. 4.
13. ELIADE, Mircea. *Mitul reintegrării*, București: Editura Humanitas, 2003.
14. EMINESCU, Mihai. *Religie*. În: *Eminescu-Păsărea Phoenix*. Capodopere și texte fundamentale, Chișinău-București: Editura Litera-David, 1999.
15. EVSEEV, Ivan. *Dicționar de magie, demonologie și mitologie românească*, Timișoara: Editura Amarcand, 1997.
16. GALERIU, Constantin. Chipul Mântuitorului Iisus Cristos în gândirea lui Mihai Eminescu. În: *Mihai Eminescu*, 1990, nr. 2.

17. HAȘDEU, Bogdan Petriceicu. *Scrieri. V. 5*, Chișinău: Întreprinderea Editorial-Poligrafică Știința, 2011.
18. JURA, Iulian. *Mitul în poezia lui Eminescu*, Paris: Librairie Universitaire J. Gamber, 1933.
19. LOVINESCU, Vasile. *Dacia hiperboreeană*, București: Editura Rozmarin, 1993.
20. MUȘU, Gheorghe. *Din mitologia tracilor*, București: Editura Cartea Românească, 1982.
21. MUTHU, Mihai. *Orientări critice*, București: Editura Dacia, 1972.
22. PĂCURARIU, Dimitrie. *Clasicism și tendințe clasice în cultura română*, București: Editura Cartea Românească, 1979.
23. ROTARU, Ion. *Eminescu și poezia populară*. București: Editura pentru Literatură, 1965.
24. RUSU, Aurelia, 15 iunie. În: *Buletin de cercetări eminescologice, de valorificare și promovare a personalității și operei lui Mihai Eminescu*. Serie nouă, 2005, nr. 2.
25. VRABIE, Gheorghe. *Structura poetică a basmului*, București: Editura Academiei, 1975.
26. VULCĂNESCU, Romulus. *Mitologie română*, București: Editura Academiei, 1987.
27. VULCĂNESCU, Romulus. *Coloana cerului*, București: Editura Academiei, 1972.

Notă: Articol elaborat în cadrul subprogramului de cercetare 010301 „Perspective interdisciplinare asupra fenomenelor de confluență și de confruntare în domeniile lingvistic, literar și folcloric în spațiul basarabean ca limes civilizațional și frontieră geopolitică”, Institutul de Filologie Română